

ÖZEL HAYATIN TARİHİ 3
Rönesanstan Aydınlanmaya

PHILIPPE ARIÈS (1914-1984)

Fransız tarihçi. Ortaçağ ve aile-çocuk tarihi uzmanı. 5 ciltlik *Özel Hayatın Tarihi* dizisinin genel editörü.

GEORGES DUBY (1919-1996)

Fransız tarihçi. Batı Avrupa'nın 10-13. yüzyıl tarihi uzmanı. *Özel Hayatın Tarihi* dizisinin genel editörü.

ROGER CHARTIER (1945)

Fransız tarihçi. Özellikle kitabın ve okumanın tarihi ve kitapların dolaşımı üzerine çalıştı. Collège de France'ta profesör.

DEVRİM ÇETİNKASAP (1975)

Elazığ'da doğdu. Şişli Terakki Lisesinden ve Marmara Üniversitesi Fransızca Kamu Yönetimi Bölümünden mezun oldu. Yüksek lisansını Galatasaray Üniversitesi Felsefe Bölümünde tamamladı. 2003 yılından beri çevirmenlik yapıyor.

Özel Hayatın Tarihi 3

Rönesanstan Aydınlanmaya

© 2017 ALFA Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Histoire de la vie privée

Tome 3: De la Renaissance au Lumièrèss

© 2014, Editions du Seuil, 1986 & 1999

Kitabın Türkçe yayın hakları Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.'ne aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak

Genel Müdür Vedat Bayrak

Yayın Yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu

Çeviren Devrim Çetinkasap

Kitap Editörü Helin Çakır

Kapak Tasarımı Adnan Elmasoğlu

Sayfa Tasarımı Tülay Malkoç

ISBN 978-625-449-466-6

ISBN 978-625-449-458-1 (Takım)

ISBN 978-625-449-467-3 (Ciltli)

ISBN 978-625-449-463-5 (Ciltli Takım)

1. Basım: Ocak 2022

Baskı ve Cilt

Melisa Matbaacılık

Çiftelavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa-İstanbul

Tel: (0212) 674 97 23 Faks: (0212) 674 97 29

Sertifika no: 45099

Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Alemdar Mahallesi Ticarethane Sokak No: 15 34110 Çağaloğlu-İstanbul

Tel: (0212) 511 53 03 (pbx) Faks: (0212) 519 33 00

www.alfakitap.com - info@alfakitap.com

Sertifika no: 43949

Özel Hayatın Tarihi

Ed. PHILIPPE ARIÈS - GEORGES DUBY

3. CİLT

RÖNESANSTAN
AYDINLANMAYA

Editör

Roger Chartier

Yazarlar

Philippe Ariès, Maurice Aymard, Nicole Castan,
Yves Castan, Roger Chartier,
Alain Collomp, Daniel Fabre, Arlette Farge,
Jean-Louis Flandrin, Madeleine Foissil, Jacques Gélis,
Jean Marie Goulemot, François Lebrun,
Orest Ranum ve Jacques Revel

Fransızcadan Çeviren
Devrim Çetinkasap

Philippe Ariès
ile
Fransız Akademi üyesi ve Collège de France Profesörü
Georges Duby yönetiminde

Maurice Aymard
Sosyal Bilimler Yüksek Okulu Araştırma Başkanı

Nicole Castan
Toulouse-II Üniversitesi Profesörü

Yves Castan
Toulouse-II Üniversitesi Profesörü

Roger Chartier
Sosyal Bilimler Yüksek Okulu Araştırma Başkanı

Alain Collomp
Tıp Doktoru

Daniel Fabre
Toulouse-III Üniversitesi Doçenti

Arlette Farge
Fransa Ulusal Bilimsel Araştırma Merkezi Araştırma Sorumlusu

Jean-Louis Flandrin
Paris-VIII Üniversitesi Profesörü

Madeleine Foisil
Fransa Ulusal Bilimsel Araştırma Merkezinde Mühendis

Jacques Gélis
Paris-VIII Üniversitesi Doçenti

Jean Marie Goulemot
Tours Üniversitesi Profesörü

François Lebrun
Haute-Bretagne Üniversitesi Profesörü

Orest Ranum
Johns Hopkins Üniversitesi Profesörü

Jacques Revel
Sosyal Bilimler Yüksek Okulu Araştırma Başkanı

3. cildin editörü: Roger Chartier

Cet ouvrage, publi  dans le cadre du programme d'aide   la publication, b n ficie du soutien du Minist re des Affaires Etrang res, de l'Ambassade de France en Turquie et de l'Institut Français d'Istanbul.

eviriye ve yayına katkı programı çerçevesinde yayımlanan bu yapıt Fransa DıŐıŐleri Bakanlığının, T rkiye'deki Fransa B y keliliđinin ve İstanbul Fransız K lt r Merkezinin desteğiyle gerçekleŐtirilmiŐtir.

Bu kitap Philippe Ariès'in isteğiyle düşünölüp hazırlanmıştır.

Ölüm, Ariès'in kitabı tamamlamasının önüne geçti. Bizler ona sadık kalan bir özgürlükle, onun arkadaşlığının ruhuyla yazdık.

tamadres.com

İÇİNDEKİLER

Bir Özel Hayat Tarihi İçin.....	9
<i>Philippe Ariès</i>	
1. MODERNİTENİN FİGÜRLERİ.....	27
<i>Yves Castan - François Lebrun - Roger Chartier</i>	
Giriş.....	29
Siyaset ve Özel Hayat	36
Reformlar: Cemaat İbadetleri ve Şahsi Dindarlık.....	83
Yazı Pratikleri	121
2. ÖZELLEŞME BİÇİMLERİ.....	175
<i>Jacques Revel - Orest Ranum - Jean-Louis Flandrin</i>	
<i>Jacques Gélis - Madeleine Foisil - Jean Marie Goulemot</i>	
Giriş.....	177
Adabımuaşeretten Yararlanma Yolları.....	183
Mahremiyet Limanları.....	232
Beğeniye Göre Ayrım	288
Çocuğun Bireyselleşmesi.....	334
Özel Alan Yazını	351
Edebi Pratikler veya Özelin Aleniyeti	394
3. CEMAAT, DEVLET VE AİLE. GÜZERGÂHLAR VE YÖNELİMLER..	435
<i>Nicole Castan - Maurice Aymard - Alain Collomp</i>	
<i>Daniel Fabre - Arlette Farge</i>	
Kamu ve Şahıs	442
Arkadaşlık ve Ortak Yaşam.....	485
Aileler.Yerleşim ve Ortak İkamet.....	534
Aileler.Özele Karşı Töre.....	578
Aileler. Şeref ve Gizlilik	619
Sonuç.....	659

KAYNAKÇA.....	663
ÖZEL ADLAR DİZİNİ.....	663

tamadres.com

BİR ÖZEL HAYAT TARİHİ İÇİN

PHILIPPE ARIÈS

Bir özel hayat tarihi mümkün mü? Yoksa "özel" kavramının bizleri gönderdiği değerler ve durumlar bir çağdan ötekine, aralarında bir farklılık ya da süreklilik ilişkisi geliştiremeyeceğimiz denli değişken yapılar mı arz ediyor? Sormak istediğim ve kolokyumun bazı cevaplar getireceğini umduğum soru bu.

Sizlere, referans teşkil eden iki çağ, iki tarihsel durum ya da daha doğrusu iki tarihsel durumun iki yaklaşık temsili üzerinde durmayı önereceğim; bu bize sorunu bu ikilik arasındaki fark açısından sorgulama imkânı verecek.

Kalkış noktamız ortaçağ olacak. Bu noktada kolektif, feodal ve toplumsal dayanışma çerçevesinde, belli bir sistem içinde yaşayan bir birey görüyoruz; bu sistem aşağı yukarı şöyle işler: Derebeylik cemaatine özgü dayanışma, aşiret dayanışması, vasallık bağları, bireyi ve aileyi bugün özel ve kamu terimlerine biçtiğimiz anlamda ne özel ne de kamusal olan bir dünya içinde tutar. Modern çağda başka şekillerde bu terimlere verilen anlamlar da bu noktada geçerli değildir.

---

* Bu metin "Özel Alanın Tarihi Üzerine" isimli seminerde sunulmak üzere yazıldı. Seminer 1983 Mayıs'ında, Berlin'deki Wissenschaftskolleg tarafından düzenlenmiştir. Bu buluşmanın Philippe Ariès'e ilham verdiği düşünceleri metne ekledik. R. C.

Beylik sözlerle özel ile kamusal arasında, hazine ve “daire-si” arasında bir kaynaşma olduğunu söyleyelim. Peki ama bu ne anlama geliyor? Öncelikle ve temel olarak bu, gündelik hayattaki pek çok edimin, Norbert Elias’ın gösterdiği gibi, kamu içinde yapıldığı ve daha uzun zaman da bu şekilde yapılacağı anlamına geliyor.

Biraz fazla kestirmeden giden bu tespitte iki düzeltme yapmak gerekir:

Bireyi çevreleyen ve sınırlayan cemaat, köy, küçük şehir ya da mahalle cemaati, herkesin birbirini tanıdığı, gözlediği bildik bir ortam yaratır ve bu bildik ortamın ötesinde, bazı efsanevi kişilerin yurdu olan bir *terra incognita* uzanır. Bu sonuncusu belli bir hukuka göre düzenlenen ve yaşanan tek alandı.

Bundan başka, bu cemaat alanı nüfusun yoğun olduğu zamanlarda bile kalabalık değildi. Bu alanda boşluklar bulunuyordu; odada pencere kenarı, meyve bahçesinin ötesi ya da orman ve kulübeleri, hep kırılğan fakat yine de kabul gören ve az çok korunan bir mahremiyet alanı sunuyordu.

Varış noktamız XIX. yüzyıl. Toplum anonim ve geniş bir nüfustur, artık kimse kimseyi tanımaz. Çalışma, boş zaman, evde aile arasında yapılan istirahat artık kalın duvarlarla yalıtılan fiillerdir. Kişi diğerlerinin nazarından kurtulmak istemişti ve bunun iki yolu vardı:

— Hayat şartlarını, yaşama şeklini özgürce seçme (veya bu özgürlüğü hissetme) hakkını istemek.

— Bir sığınak haline gelerek özel alanın merkezine yerleşen aileye çekilmek.

Yalnız şunu ifade edelim ki XX. yüzyılın başında halk tabakalarında ve özellikle de kırsal kesimde kolektif ve cemaatlere özgü eski sosyalleşme biçimleri hâlâ geçerlidir: Erkekler için meyhanede, kadınlar için çamaşır yerinde, sokaklardaysa herkes için geçerlidir.

Kabaca tasvir ettiğimiz bu iki modelin ilkinden ikincisine nasıl geçildi? Farklı yaklaşım biçimleri hayal edebiliriz ama birini seçmek durumundayız.

İlk yaklaşım biçimi evrimci bir modele denk geliyor: Ortaçağdan itibaren Batı toplumunun hareketi planlanmıştır ve her ne kadar bazı duraklamalara, gerilemelere ve dönüşlere rastlansa da bu hareket sürekli ve doğrusal bir gelişim göstererek moderniteye varır. Bu türden bir model, anlamlı gözlemlerin hayattaki karşılıklarının karman çorman bir halde bulunduğu gerçeğini gözlerden gizler. XVI. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar Batı toplumunun temel özellikleri arasında yer alan çeşitliliği ve çokrenkliliği de öyle: Yenilikler ve eski kalanlar veya bu tabirlerle anlattığımız şeyleri ayırıştırmak mümkün değildir.

İkinci yaklaşım tarzı daha caziptir ve gerçekliği daha sıkı kavrar. Bu yaklaşım, klasik dönemselleştirmeyi değiştirmek ve ortaçağın ortasından XVII. yüzyıl sonuna kadar derin zihniyet değişimlerinin gerçek anlamda var olmadığını ilke olarak ortaya koymaktır. Ölüm üzerine yaptığım araştırmalarda bu yaklaşımı tereddütsüz kabul ettim. Yine de modern dönemde, maddi ve tinsel hayatta, devletle ve daha sonra da aileyle ilişkilerde öyle çok değişimler meydana gelmiştir ki bu dönemi özerk ve özgün bir dönem gibi ayrıca ele almamak olmaz fakat bu yapılırken şu gerçek unutulmamalıdır: Modern dönem yeniden yapılandırılmış bir ortaçağa çok şey borçlu olmakla birlikte, çağdaş zamanların da habercisidir fakat ne ortaçağın basit bir devamı ne de çağdaş zamanların başlangıcıdır.

MODERN ÇAĞIN EVRİMLERİ

Peki zihniyetleri, özellikle de kendilik fikrini ve onun gündelik toplumsal hayattaki rolünü değiştiren olaylar bize göre hangileridir?

Büyük siyasi-kültürel tarihe ait üç olay dışarıdan etki eder.

Bunlardan belki de en önemlileri, XV. yüzyıldan itibaren farklı şekillerde, farklı temsiller ve yollarla nüfuzunu hissettirmeyi sürdüren devletin yeni rolüdür.

Devlet ve devletin adaleti, en azından kâğıt üzerinde, gittikçe sık ve XVIII. yüzyıldan itibaren de çok daha sıkça, daha önce cemaatlere bırakılan sosyal alana müdahale etmeye başlayacaktır.

Bireyin en temel görevlerinden biri, hâlâ sosyal cemiyetin hoş görebileceği toplumsal rolü edinmek, geliştirmek ve korumaktır. Nitekim XV ve XVI. yüzyıldan itibaren, zenginleşen ve çeşitlenen mesleklerin gittikçe daha eşitsiz hale getirdiği cemaat içinde bireyin ağırlığı da artmaya başlamıştı. Davranış biçimleri, *görünüŧ*, yani *onur* sayesinde toplumun onayını ya da kıskançlığını veya hiç değilse hoşgörüsünü elde etmeye dayanıyordu. Onurunu muhafaza etmek ve savunmak, başını dik tutmaktı.

Birey olduğu gibi değil, göründüğü gibiydi veya daha çok görünmeyi başardığı gibi. Her ŧey bu amaca göre düzenleniyordu: aşırı harcama, (en azından özenle seçilen zamanlarda, yeri geldiğinde) savurganlık, küstahlık, gösteriŧ. Onuru savunmak düelloya veya bir düelloya aktif ve tehlikeli bir şekilde katılmaya kadar varır – veya herkesin gözü önünde cereyan eden söz ve yumruk dalaşının ardından bir intikam döngüsünü tetikler, devletin ve adaletin kurumlarına başvurmak oyunun dışındadır. Ancak devlet, hiç değilse XIII. Louis'den itibaren elinden geldiğince görünüşü kontrol etmeye çalıştı. Örneğın ölüm cezası vererek (Richelieu) düelloları yasakladı ve israfla ilgili yasalar çıkartarak giyimdeki lüksü ve giyim kullanılarak yapılan haksız mevki istismarını engelledi. İstismarcıları engellemek için soylular tabakasını yeniden düzenlemeye tabi tuttu. Devlet özel alanın tam da merkezinde olduğunu düşündüğümüz ilişkilere, yani aile hayatına hükümdar buyrukları vasıtasıyla gittikçe daha çok müdahale

etmeye başlıyordu: Aslında gücünü devletin daha rezil bir şekilde işleyen sıradan aygıtını aşarak aile üyelerinden birinin kullanımına sunuyordu.

Bu stratejilerin önemli sonuçları oldu. Hukuk devleti toplumu üç alana ayırdı:

— Saray çevresi: Siyasi icraatın veya devlet icraatlarının, eğlencelerin, kişisel veya hizmet gereği bağlanmaların, pek çok yönden kökenleri ortaçağa dayanan hiyerarşik bağlanmaların arkaik bir karışımının modern renkler altında sürüp gittiği gerçek bir forum.

— Toplumsal zincirin öteki ucunda şehir ve köylerdeki halk tabakası vardı: Geniş, hareketli ve yenilenen bir sosyallığın sürüp gittiği; bayram ve işin geleneksel karışımının, gösteriş ve itibar arzusunun nice zamandır etkisini sürdürdüğü tabakalardı bunlar.

— Saray erkânı, küçük insanlar: yeni bir özel alanın genişlemesi önündeki iki engel. Bu yeni alan bu yüzden genellikle eğitilmiş olan aracı çevrelerde, atanmış ve ruhban soylular çevresinde, orta seviye eşraf arasında gelişecektir; bunlar, evlerinde oturmaktan, küçük bir "Toplum" içinde –kullanılan sözcük budur– yani dostlar arasında hoşsohbete dalmaktan yepyeni bir zevk alan kişilerdir.

İkinci olay okuryazarlığın gelişmesi ve özellikle de matbaa sayesinde okumanın yaygınlaşmasıdır.

Sessiz okumanın yaygınlaşması uzun süredir tek okuma şekli olan yüksek sesli okumayı yok etmedi. Charles de Sévigné mükemmel bir okuyucuydu. Köylerde akşam toplantılarında seyyar satıcıların sattığı "mavi" kitaplardan parçalar okunur. Ama bu, Montaigne ya da Henri Campion gibi, yahut Carlo Ginzburg veya Jamerey-Duval'in inceledikleri değirmenci gibi bazı insanların sessiz okuma yoluyla kendi dünya görüşünü oluşturmalarına, ampirik bilgiler edinmesine engel değildir. Sessiz okuma eskiden dini çevreler, manastırlar ya